

ISSN 2663-9114

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка

ВІСНИК

Національного університету
«Чернігівський колегіум»
імені Т. Г. Шевченка

Випуск 7 (163)

Серія: ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

Чернігів
2020

**ВІСНИК НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка**

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ СЕРІЇ «ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ»

Голова редакційної колегії		Chairman of the editorial board	
Носко М. О.	д-р пед. наук, проф., акад. НАПН України	Nosko M. O.	Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Academician of the NAPS of Ukraine (<i>Ukraine</i>)
Вільчковський Е. С.	д-р пед. наук, проф., чл.-кор. НАПН України (Польща)	Vilchkovskiy E. S.	Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Corresp. Member of the NAPS of Ukraine (<i>Poland</i>)
Гаркуша С. В.	д-р пед. наук, проф.	Harkusha S. V.	Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (<i>Ukraine</i>)
Горошко Ю. В.	д-р пед. наук, проф.	Horoshko Yu. V.	Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (<i>Ukraine</i>)
Грищенко С. В.	д-р пед. наук, проф.	Hryshchenko S. V.	Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (<i>Ukraine</i>)
Густавсон Н.	д-р філос. наук, проф. (Фінляндія)	Gustavson N.	Doctor of Philosophical Sciences, Professor (<i>Finland</i>)
Давиденко А. А.	д-р пед. наук, проф.	Davydenko A. A.	Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (<i>Ukraine</i>)
Дорошенко Т. В.	д-р пед. наук, проф.	Doroshenko T. V.	Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (<i>Ukraine</i>)
Жила С. О.	д-р пед. наук, проф.	Zhyly S. O.	Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (<i>Ukraine</i>)
Завацька Л. М.	канд. пед. наук, проф.	Zavatska L. M.	PhD in Pedagogical Sciences, Professor (<i>Ukraine</i>)
Костюченко А. О.	канд. пед. наук	Kostiuchenko A. O.	PhD in Pedagogical Sciences (<i>Ukraine</i>)
Кузьменко Н. М.	д-р пед. наук, доцент	Kuzmenko N. M.	Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor (<i>Ukraine</i>)
Лазаренко М. Г.	канд. пед. наук, доцент	Lasarenko M. G.	PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor (<i>Ukraine</i>)
Лонг С.	PhD з пед. наук (Ірландія)	Long S.	PhD in Pedagogical Sciences (<i>Ireland</i>)
Матвійчук Л. А.	канд. пед. наук, доцент	Matviichuk L. A.	PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor (<i>Ukraine</i>)
Міненко А. О.	д-р пед. наук, проф.	Minenok A. O.	Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (<i>Ukraine</i>)
Носовець Н. М.	канд. пед. наук, доцент	Nosovets N. M.	PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor (<i>Ukraine</i>)
Пліско В. І.	д-р пед. наук, проф.	Plisko V. I.	Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (<i>Ukraine</i>)
Проніков О. К.	д-р пед. наук, проф.	Pronikov O. K.	Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (<i>Ukraine</i>)
Савченко В. Ф.	канд. пед. наук, проф.	Savchenko V. F.	PhD in Pedagogical Sciences, Professor (<i>Ukraine</i>)
Стрілець С. І.	д-р пед. наук, проф.	Strilets S. I.	Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (<i>Ukraine</i>)
Терентьєва Н. О.	д-р пед. наук, проф.	Tetentieva N. O.	Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (<i>Ukraine</i>)
Тимошко Г. М.	д-р пед. наук, проф.	Tymoshko H. M.	Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (<i>Ukraine</i>)
Торубара О. М.	д-р пед. наук, проф.	Torubara O. M.	Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (<i>Ukraine</i>)
Третяк О. С.	д-р пед. наук, проф.	Tretiak O. S.	Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (<i>Ukraine</i>)
Трояновська М. М.	канд. пед. наук, доцент	Troianovska M. M.	PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor (<i>Ukraine</i>)
Янченко Т. В.	д-р пед. наук, проф.	Yanchenko T. V.	Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (<i>Ukraine</i>)

Відповідальний за випуск доктор педагогічних наук, професор Терентьєва Н. О.

Заснований 30 листопада 1998 р.

(Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
серія КВ № 23743-13583 ПР від 06.02.2019 р.)

Адреса редакційної колегії:

14013, м. Чернігів, вул. Гетьмана Полуботка, 53, тел. (04622) 3-20-09

Рекомендовано до друку вченою радою Національного університету «Чернігівський колегіум»
імені Т. Г. Шевченка (Протокол № 7 від 04 березня 2020 року)

Збірник наукових праць

«Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка» (Серія: Педагогічні науки)
включено до Переліку наукових фахових видань України, категорія «Б».

Наказ МОН України № 409 від 17 березня 2020 р.

© Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка, 2020
© Автори, 2020

УДК 37.018.1(510)

Калашник Л. С.

ORCID 0000-0003-3133-3249

Доктор педагогічних наук, професор,
завідувач Центру Міжнародного співробітництва та міжнародної освіти,
професор кафедри східних мов
Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди
(Харків, Україна) E-mail: kalashnik1979@gmail.com

ВИКОРИСТАННЯ ІЄРОГЛІФУ ЯК ЗАСОБУ ГРОМАДЯНСЬКОГО ВИХОВАННЯ В КНР

Питання «громадянськості» та «громадянського виховання» сьогодні є в авангарді педагогічних розвідок щодо їх актуальності. Педагогічні системи світу використовують різноманітні засоби щодо активізації та спрямування процесів, пов'язаних з вихованням громадянськості у мешканців своїх країн, а також для адаптації мігрантів до громадянських традицій певного суспільства: від арт заходів, спрямованих тематичних лекцій та бесід, і до включення в практичну громадсько-культурну діяльність. Китай, використовуючи ієрогліфічну писемність, має додатковий унікальний засіб, який продуктивно використовується в громадянсько-ідеологічному аспекті виховної діяльності в країні. **Метою** даного дослідження є презентувати китайський ієрогліф як засобу зокрема й громадянського виховання в КНР, що базується на понятті «внутрішнього змісту ієрогліфу» та його апелюванні до архитипічних суспільних понять.

Методологічну основу дослідження становлять закони і категорії наукового пізнання; діалектична теорія про взаємозв'язок, взаємозумовленість і цілісність явищ у природі; принципи пріоритету загальнолюдських цінностей, розвитку, науковості, цілепокладання, історизму, детермінізму, діяльності, єдності теорії та практики, які забезпечують об'єктивність у вивченні предметів і явищ існуючої дійсності; принципи та методи системного підходу до пізнання, котрі вимагають вивчати явища, факти, процеси у відношенні та зв'язках з іншими соціальними системами (політичною, економічною, ідеологічною тощо); принципи культурологічного й особистісно-діяльнісного підходів, за яких феномен «ієрогліфу» та «громадянського виховання» розглядаються в контексті розвитку культури і діяльності; лінгвістичного компаративізму та співставлення задля визначення відмінностей у прямому та поієрогліфічному значенні ієрогліфу.

Наукова новизна дослідження полягає у тому, що вперше в Українській педагогічній розвідці ієрогліф розглянуто як засіб виховання в цілому та громадянського зокрема. На основі проведеного дослідження зроблено такі **висновки**: 1) китайські ієрогліфи є унікальним графічним явищем, які, з одного боку, відображають поняття цілком (людина за один погляд охоплює слово цілком), а з іншого – її компоненти самі по собі надають додаткового (найчастіше за все – емоційного) забарвлення до основного поняття; 2) китайський ієрогліф через зображення певним чином кодує ставлення людини та суспільства в цілому до реальності, яку він позначає. Незмінність ієрогліфу унеможливорює спотворення змісту реальності та позитивного/негативного ставлення до неї, і це відношення не залежить від зміни історичної чи економіко-політичної ситуації в китайському суспільстві, гарантуючи поняття громадянської та ідеологічної наступності; 3) через добір ієрогліфів можна не тільки передавати зміст поняття або фрази, а також і формувати емоційний фон щодо тієї чи іншої суспільної реальності.

Ключові слова: громадянське виховання; ієрогліф; графічна система; ключ ієрогліфу; внутрішній зміст ієрогліфу.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та/або практичними завданнями. Питання «громадянськості» та «громадянського виховання» сьогодні є в авангарді педагогічних розвідок в усьому світі через активізацію міграційних процесів, крос-культурної взаємодії суспільств, культурні та соціальні погляди яких різняться внаслідок релігійних та традиційних уявлень, нівелювання традиційних суспільних особливостей внаслідок геополітичних процесів тощо. Педагогічні системи світу використовують різноманітні засоби щодо активізації та спрямування

процесів, пов'язаних з вихованням громадянськості у мешканців своїх країн, а також для адаптації мігрантів до громадянських традицій певного суспільства: від арт заходів, спрямованих тематичних лекцій та бесід, і до включення в практичну громадсько-культурну діяльність. Китай, використовуючи ієрогліфічну писемність, має додатковий унікальний засіб, який продуктивно використовується в громадянсько-ідеологічному аспекті виховної діяльності в країні. Внаслідок особливості китайської ієрогліфіки як графічної системи та втрати такого поняття, як «внутрішній зміст» системами писемності, які використовують літери, дана стаття може викликати зацікавленість лише як репрезентація унікального китайського досвіду в галузі зокрема громадянського виховання та суспільної педагогіки та психології в цілому.

Аналіз основних досліджень і публікацій з порушеної проблеми. Оскільки дану статтю можна вважати першою, яка розглядає ієрогліфіку та громадянське виховання як спільну реальію на стику філології та педагогіки, доцільно розділити попередні дослідження з означеної проблематики на суто педагогічні та філологічні. Поняття «внутрішнього змісту ієрогліфу» опосередковано розглядаються в працях К. Жукової (в ракурсі історико-суспільного значення ієрогліфічних графем-ключів), Н. Джгун, Н. Кірносолової та В. Панова (нарисово при опису поняття «ключа» в процесі викладання китайської).

Щодо суто педагогічних досліджень, певні аспекти громадянського виховання в Китаї та КНР окреслюються в працях таких українських дослідників як Н. Мартиненко (питання патріотичного – яке, разом з моральним, на сьогодні вважається складовою частиною громадянського виховання молоді в КНР), І. Чепурної (громадянська соціалізація в контексті громадянського виховання в КНР), О. Проскури (певні аспекти організації освітньо-виховного процесу в закладах середньої освіти КНР), К. Шевченко (підготовка бакалаврів у ЗВО КНР), А. Кравцова (певні аспекти національно-патріотичного виховання молоді в країнах Сходу) тощо. Особливою групою публікацій з означеної тематики можна вважати дослідження китайських фахівців: Се Фей (підготовка майбутніх вчителів до відтворення заходів з громадянського виховання), Хань Чжаньянь (громадянське виховання засобами спорту), Чжан Лун (громадянське виховання майбутніх вчителів), Лу Шаньшань (громадянське виховання учнів молодшої школи), Чжань Цан (громадянське та патріотичне виховання суспільства засобами хореографії) та ін.

Метою даного дослідження є презентувати китайський ієрогліф як засіб, зокрема громадянського, виховання в КНР, що базується на понятті «внутрішнього змісту ієрогліфу» та його апелюванні до архитипічних суспільних понять.

Виклад основного матеріалу. Унаслідок особливостей перебігу соціально-історичного процесу в Китаї на сьогодні можна говорити про зрощення понять «моральне», «ідеологічне» та «патріотичне» виховання, які в своєму поєднанні формують поняття «громадянського виховання», що базується на суспільних нормах та традиціях китайського народу, дотриманні соціальних устоїв та регламентах китайського суспільства, повазі законів китайської держави. Наявний стан речей обумовлюється більш широким сприйняттям терміну «громадянськість»: «система ідей, поглядів, уявлень, що містить концептуальне, теоретичне осмислення соціального буття з точки зору інтересів, потреб, мети й ідеалів певних соціальних груп і прошарків, національних утворень, суспільства в цілому» [2, 15]. Говорячи про компоненти цього поняття, традиційно мають на увазі культурні, релігійні, політичні, соціальні, суспільні та інші цінності та переконання [5, 58]. У зв'язку з цим, терміном «громадянське виховання» також позначається «реальний динамічний процес участі конкретної людини в суспільних практиках у періоди дитинства, юності, зрілості, старості з прийняттям і підтримкою однієї або декількох громадянських теорій» [6, 25]. Система громадянського виховання в Китаї базується на цінностях, переконаннях китайського народу, суспільному устрої країни. Вона також включає в себе питання духовного стану нації [8, 1].

Для відтворення заходів громадянського виховання та громадянської соціалізації КНР використовує велику низку засобів: це і пряма пропаганда досягнень китайського суспільства та Держави КНР в галузі економіки, фінансів, спорту тощо. Багато зусиль держава витрачає на формування позитивного іміджу КНР на зовнішній арені через надання гуманітарної допомоги іншим країнам, організацію культурних та спортивних заходів високого рівня, організації глобальних проєктів, які передбачають участь двох та більше країн (яскравий приклад такого Проєкту – «Ініціатива Новий Шовковий Шлях» (Один пояс – один шлях), який на сьогодні об'єднує 129 країн світу). Означені заходи покликані дитинстві почуття «свідомого патріотизму» на основі об'єктивних показників. Унікальним засобом громадянського виховання всередині країни, який апелює до емоційного фону китайського суспільства та кожного китайця, є ієрогліф.

На відміну від інших культур світу, які для відображення певної реальії на письмі використовують літери або ієрогліфічну азбуку, китайська мова використовує ієрогліф як мінімальну одиницю мови. Ієрогліф не поділяється на компоненти (як в українській мові слово поділяється на букви, а в японській чи корейській – на склади), його зміст не можна вивести зі змісту складових, що входять до нього. Основне значення ієрогліф передає цілком, а частини, які входять до його складу, можуть лише певним чином надавати відтінок значення, показувати ставлення до предмета чи події, яка відображена ієрогліфом, з боку мовця, місце цієї реальії в соціальній структурі китайського суспільства тощо. Цей феномен має назву «внутрішнього змісту» ієрогліфа і був остаточно втрачений у тих мовах, які використовують ієрогліфи як засіб передачі певного звука чи складу (японська, корейська, тайська тощо).

Саме фактор наявності внутрішнього змісту робить ієрогліф унікальним засобом формування ставлення суспільства в цілому та зокрема кожного китайця до певної соціальної чи громадянської

реалії. Незмінність, сакральність китайського ієрогліфа може вважатися фактором кодування прийдешніх поколінь щодо сприйняття означеної ієрогліфом реалії саме з таким змістовим наповненням. Отже, іншими словами, добір ієрогліфів формує емоційний фон щодо певної соціальної реалії. Наприклад, усі світові революції при перекладі будуть в своїй назві мати ієрогліф 革命 (поієрогліфічний переклад: життя, яке було переміщене зі звичних позицій). Але революційні події, які мали місце в Китаї та завершилися появою нової держави КНР в жовтні 1949 року, будуть передаватися ієрогліфом 解放 – звільнення (рішення, в якому впевнений), але українською також може передаватися як «революція». Можна помітити, що друге слово має явно більш позитивну конотацію.

Самий цей фактор має враховуватися при введенні іноземних (зокрема, українських) реалій до лінгво-соціального простору Китаю. Унаслідок складності добору шляхів адаптації іноземної термінології до вимог китайської мови, найбільш поширеним є засіб передачі змісту запозичених слів засобами ієрогліфіки, нехтуючи при цьому фонетичним звучанням першослова. Якщо етимологія сучасних педагогічних, соціологічних, соціальних, історичних тощо понять, які вживаються в українській, англійській, німецькій та інших літерних мовах, має досліджуватися за допомогою великої маси інформації щодо історичного та лінгвістичного розвитку означених суспільств, то сталість ієрогліфа в китайській мові репрезентує і в сучасних умовах той первинний зміст, який було в нього закладено. А разом з тим спостерігається і сталість емоційного фону, пов'язаного з цією реалією. На практиці можна навести такий приклад. Якщо поняття «голодомор» в сучасному лінгвістичному світі належить до таких, що майже однаково звучить в більшості мов і є називним поняттям, то в китайській мові воно передається ієрогліфами 大屠杀 (da tusha) і в промові не має нічого спільного з першословом. У поієрогліфічному перекладі дане слово має значення «велика бійня». Однак через те, що Китай не стикався з голодомором як історико-соціальною реалією, це поняття потребує додаткового пояснення, зокрема того, що воно використовується у зв'язку з подіями Другої Світової війни та здебільшого має відношення до представників єврейської національності. Однак, будь-який китаєць, який побачить цей ієрогліф, від початку буде знати, що ця соціальна реалія має вельми негативне значення та пов'язана з вбивствами (наявність ієрогліфу 杀 – вбивати). Глибоко негативний емоційний фон цього поняття формує компонент 屠, який за Великим китайсько-російським словником за редакцією І.М. Ошаніна, має значення «душегуб», «живодер», «скотобійник» [1]. Тому щось позитивне, в уявленні китаїців, поняття «голодомор» не може означати.

Також реалізацію феномена певного кодування відношення суспільства до певної реалії або людини через ієрогліф можна спостерігати в традиції надання власних імен в китайському суспільстві. Справа в тому, що ієрогліфи для прізвищ у Китаї є внормованими, але добір ієрогліфів для імен є абсолютно довільним. Зазвичай в іменах відображаються ті очікування, які родина покладає на малюка (来儿 – та, що приведе синів (може надаватися дівчинці, якщо вона народилася в родині, що також хоче синів), 小虎 – тигреня (давалося хлопчику з побажанням досягти значної посади в армії, оскільки саме тигр був символом служивого люду в Класичному Китаї), його соціальне становище в родині (三牙 – третя красуня (може даватися дівчині, якщо вона народилася третьою в родині), 永东 – вічне життя (тобто надія батьків на велике потомство у сина заради продовження життя родини; зазвичай ці ієрогліфи будуть присутні у дітей, що є довгоочікуваними або народилися в такій родині-клані, що не має значного потомства або там народжуються здебільшого дівчата), або ті риси характеру, які старше покоління воліє бачити в нащадках (兰花 – орхідея (щоб була дівчина така красива як квітка орхідеї), 英雄 – герой (щоб хлопець був благородним та сміливим)) тощо.

Також людина в Китаї може мати декілька імен: одне надається дитині в родині, друге – вчителем у школі, третє – наставником, якщо дитина займається певним видом творчої діяльності тощо. Наприклад, ім'я відомого сучасного каліграфа 梅新林 (Мей Сінлін, де Мей – прізвище, а Сінлін – власне ім'я, що означає «новий ліс», тобто засновник нової родини, в якій має бути багато нащадків. Таке власне ім'я він отримав як побажання мати велику кількість синів, оскільки сам був лише єдиним сином у своїх батьків, які, крім нього, мали 5 доньок). Його «домашнім» ім'ям, яким його назвав дід, було 新楼 (Сінлоу – новий дім, нова будівля – оскільки митець народився вже після 1949 р. і йому випало жити при новому суспільному ладі, тобто «в новому домі»). Творчим псевдонімом, яким каліграф, до речі, підписує свої картини, є 梅发笔 (Мей Фабі, де особисте ім'я має значення «волосяний пензлик», оскільки у своїй творчості митець здебільшого використовує техніку швидкого написання ієрогліфів без відриву пензля від аркуша, так звані «волосяні ієрогліфи») [3, 153].

Щодо використання цього принципу задля потреб громадянського виховання, наведемо приклад першої постати Нової китайської держави – Мао Цзедуна. Його особисте ім'я (泽东 – Цзедун) складалося з двох частин – Цзе Дун. Цзе 泽 мало подвійне значення: перше – «вологий і мокрий», друге – «милість, добро, благодіяння». Другий ієрогліф – «дун» 东 – «схід». Ім'я цілком означало «той, що облагодіє Схід». Також ієрогліф 东 для китаїців традиційно має позитивну конотацію, оскільки асоціюється зі сходом сонця та початком нового дня, весною, новим циклом буття та оновленням взагалі.

Неофіційним ім'ям майбутнього лідера нації було «Юнчжи» (咏芝), де «咏» означає матеріальний здобуток, а «芝» – «орхідея» – є також символом добробуту. Тобто, поієрогліфічний переклад неофіційного ім'я Мао Цзедуна також давав вельми позитивний зміст: такий, що несе матеріальний

добробут (Китай впродовж віків не міг похизуватися загальним суспільним матеріальним добробутом, тому фінансове благополуччя було одвічною недосяжною метою китайського суспільства). Позитивну конотацію цього імені підвищує наявність в першому ієрогліфі ключа 永 – вічність. А ієрогліф 芝 підкреслює скромність та витонченість носія цього імені (ці якості традиційно вважалися чеснотами в китайському суспільстві). Також цей ієрогліф робить натяк на просте соціальне походження людини (як орхідеї ростуть у віддалених горах, так і ця людина має невисоке соціальне походження). Таким чином в сприйнятті китайського суспільства ім'я сприймалося таким чином: «скромна та витончена людина незначного походження (або з регіону), яка навечно принесе матеріальний добробут». Звісно, така особистість не могла не сприйматися як від початку позитивна. Також існує інший варіант написання неофіційного імені Мао Цзедуна при збереженні вимови: 种植 – врожай, тобто асоціативно відсылало думки до того, завершувався складний період сіву та росту рослин і наступали ситі часи. Але велике ім'я, хоча й відображало сподівання батьків щодо блискучого майбутнього для свого сина, проте було також і «потенційним викликом долі», тому в дитинстві Мао звали зменшувальним ім'ям – Ши сань (石三鴨 – Третє каченя на ім'я Камінь; тобто, «хай і незграбний, але міцний») [7, 19]. Таким чином будь-який з варіантів ім'я Мао Цзедуна викликав довіру та виключно позитивне сприйняття в китайському суспільстві.

Дещо подібні процеси в європейській та вітчизняній історії можна спостерігати на початку ХХ століття, коли перші особи більшовицької партії робили своїми прізвищами партійні прізвиська задля того, щоб виглядати більш презентабельними та мужніми в очах суспільства. Саме таким чином з'явилися «Сталін» та «Каменев» замість «Джугашвілі» та «Розенфельд». У дещо спотвореному вигляді ця ідея набула розвитку у спробах називати дітей на честь політичних діячів та видатних подій (Сталініна, Ленініна, Електрифікація тощо) задля формування позитивного іміджу родини в ракурсі лояльності існуючому політичному ладу.

Ще однією особливістю китайських ієрогліфів, яка сприяє їх використанню, зокрема як засобу спрямованого громадянського виховання, є їх закінченість як мінімальної значущої частини китайської мови. За один погляд людина охоплює слово-ієрогліф цілком і запам'ятовує також цілком з усіма особливостями, які в це слово-поняття вкладені. Спрацьовує ефект «понятійного» або «кліпового» сприйняття, яке підвищує запам'ятовуваність та незмінність уявлень про певну реалію у подальшому. Основними характеристиками понятійного сприйняття є його цілісність, повнота, лаконічність та завершеність думки, які, за визначенням багатьох сучасних психологів, є більш притаманною для людської психології формою сприйняття інформації [4], ніж друкований літерами текст, оскільки апелює до первинно-символічної системи.

Висновки з дослідження і перспективи подальших наукових розвідок. Китайські ієрогліфи є унікальним графічним явищем, які, з одного боку, відображають поняття цілком (людина за один погляд охоплює слово цілком), а з іншого – її компоненти самі по собі надають додаткового (найчастіше за все – емоційного) забарвлення до основного поняття. Китайський ієрогліф через зображення певним чином кодує ставлення людини та суспільства в цілому до реалії, яку він позначає. Незмінність ієрогліфу унеможливорює спотворення змісту реалії та позитивного/негативного ставлення до неї, і це відношення не залежить від зміни історичної чи економіко-політичної ситуації в китайському суспільстві, гарантуючи поняття громадянської та ідеологічної наступності. Через добір ієрогліфів можна не тільки передавати зміст поняття або фрази, але також і формувати емоційний фон щодо тієї чи іншої суспільної реалії, що і вдало використовується в КНР сьогодні. Подальші наукові розвідки в означеному напрямі мають теоретичний характер та можуть бути пов'язані з питаннями історичної ретроспективи китайської ієрогліфіки, складання українсько-китайського словника понять в галузі громадянського виховання тощо.

References

1. Большой китайско-русский словарь : в 4-х т. / под ред. И.М. Ошанина. М. : Изд-во «Наука», Главная редакция восточной литературы, 1983.
Oshanin I.M. (Ed.) (1983). Bol'shoy kitaysko-russkiy slovar' : v 4-kh t. [Big Sino-Russian Dictionary: in 4 vol.]. Moscow, Russia : Izd-vo «Nauka», Glavnaya redaktsiya vostochnoy literatury.
2. Зиновьев А. А. Идеология партии будущего. М. : Эксмо, 2003. 241 с.
Zinovyev A. A. (2003). Ideologiya partii budushchego [The ideology of the party of the future]. Moscow, Russia : Eksmo.
3. Калашник Л. С. Система социального піклування про дітей-сиріт у КНР : монографія. Харків : ФОП Рогожніков О.В., 2014. 282 с.
Kalashnik L. S. (2014). Sistema sotsialnogo pikluvannya pro ditey-syrit u KNR : monografiya [System of social care for orphans in China: monograph]. Kharkiv, Ukraine : FOP Rogozhnikov O.V.
4. Козлов Н. И. Понятийное мышление. Психологос: энциклопедия практической психологии. URL : <http://www.psychologos.ru/articles/view/ponyatiynoe-myshlenie>.
Kozlov N. I. Ponyatiynoye myshleniye. Psikhologos: entsiklopediya prakticheskoy psikhologii [Conceptual thinking. Psychologist: Encyclopedia of Practical Psychology]. Retrieved from <http://www.psychologos.ru/articles/view/ponyatiynoe-myshlenie>

5. Козловский В. В., Ланге Э., Харбах Х. Современная немецкая социология: 1990-е годы. СПб. : Социологическое общество им. М.М. Ковалевского, 2002. 704 с.
Kozlovskiy V. V., Lange E., Kharbakh X. (2002). Sovremennaya nemetskaya sotsiologiya: 1990-ye gody [Modern German sociology: 1990s]. SPb., Russia : Sotsiologicheskoye obshchestvo im. M.M. Kovalevskogo.
6. Парубчак И. О. Идеологическая социализация: роль в социальных процессах государства. *Вестник Поволжской академии государственной службы*, 2013, № 38. С. 24–31.
Parubchak I. O. (2013). Ideologicheskaya sotsializatsiya: rol' v sotsialnykh protsessakh gosudarstva [Ideological socialization: a role in the social processes of the state]. Vestnik Povolzhskoy akademii gosudarstvennoy sluzhby – Bulletin of the Volga Academy of Public Administration, 38, 24–31.
7. Холлидей Дж., Юн Чжан. Неизвестный Мао / пер. с англ. И.А. Игоревского. М. : ЗАО Центрполиграф, 2007. 845 с.
Kholidey Dzh., Yun Chzhan. (2007). Neizvestnyy Mao [Unknown Mao]. Moscow, Russia : ZAO Tsentrpoligraf.
8. 英雄董存瑞的故事。 – 中国大百科全书出版社, 2006. 217 页. (Герої Китаю: Новітня Історія. Державне вид-во енциклопедичної та довідкової літератури КНР, 2006. 217 с.)
Heroyi Kytayu: Novitnya Istoriya [Heroes of China: Recent History]. (2006). Derzhavne vyd-vo entsyklopedychnoyi ta dovidkovoyi literatury KNR.

Kalashnyk L.

ORCID 0000-0003-3133-3249

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Head of the Center for Abroad students' education and international cooperation,
Professor of Oriental Languages Department,
H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University
(Kharkiv, Ukraine) E-mail: kalashnikl1979@gmail.com

CHINESE CHARACTERS AS MEANS OF CITIZENSHIP EDUCATION IN CHINA

The issue of «citizenship education» is today at the forefront of pedagogical intelligence as to its relevance. Pedagogical systems of the world use a variety of means to activate and direct all the processes related to the citizenship education of the citizens of their countries, as well as to adapt migrants to the civic traditions of a particular society: from art events to thematic lectures and conversations, and up to inclusion them into practical activities. China, using hieroglyphic writing, has an additional unique tool that is productively used in the civic-ideological aspect of educational activity in the country. The **aim** of this study is to present the Chinese character as a means of, in particular, civic education in the PRC, based on the notion of the «internal content of the character» and its appeal to archetypal social concepts. **The methodological basis of the study** is formed by laws and categories of scientific knowledge; dialectical theory of interconnectedness, interdependence and integrity of phenomena in nature; principles of priority of human values, development, scientific, purpose, historicism, determinism, activity, unity of theory and practice, which ensure objectivity in the study of objects and phenomena of existing reality; principles and methods of a systematic approach to cognition that require the study of phenomena, facts, processes in relation to, and connections with, other social systems (political, economic, ideological, etc.); principles of cultural and personal-activity approaches, under which the phenomenon of «character» and «citizenship education» are considered in the context of culture development and activity; linguistic comparativism and juxtaposition to identify differences in the direct and hieroglyphic meaning of the character.

Scientific novelty of the study is that for the first time in Ukrainian pedagogical literature a character is seen as a means of education in general and citizenship education in particular. On the basis of the research made the following **conclusions** were made:

1) Chinese characters is a unique graphic phenomenon that, on the one hand, reflects the concept entirely (a person at a glance covers the word entirely), and on the other – its components themselves provide additional (most often – emotional) color to the basic concept;

2) Chinese character, through the image, in some way encodes the relation of a person and society in general to the reality it denotes. The invariance of the character makes it impossible to distort the content of reality and the positive / negative attitude towards it, and this attitude does not depend on the change of historical or economic and political situation in Chinese society, guaranteeing the concept of citizenship and ideological continuity;

3) through the selection of characters it is possible not only to convey the meaning of a concept or phrase, but also to form an emotional background for a particular social reality.

Keywords: citizenship education; character; graphic system; key of a character; internal meaning of a character.

Стаття надійшла до редакції 03.03.2020

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор Н. О. Терентьєва